

Le Livre de Philosophie et de Moralité d'Alard de Cambrai. (Édition d'après tous les manuscrits connus). Texte établi et rédigé par JEAN CHARLES PAYEN. Paris, Éditions Klincksieck, 1970 («Bibliothèque française et romane» publiée par le Centre de Philologie et de Littérature romane de la Faculté des Lettres de Strasbourg. Série B: Éditions critiques de textes, 9).

Aquest extens poema moral de més de 6.700 versos, no fou objecte de cap mena d'atenció per part de crítics i filòlegs fins a una època molt recent. La notícia superficial que hom li consagrà al vol. XXIII de l'*Histoire littéraire de la France* pogué contribuir a aquesta indiferència. Posteriorment, el 1942, René Bargeton en féu una edició crítica acompanyada d'estudi, que fou presentada com a tesi a l'École des Chartes; però el fet d'haver romàs inèdit aquest treball i d'haver-se descobert algun nou manuscrit del poema d'Alard ha mogut J. Ch. Payen a fer la present edició crítica en vista de tots els manuscrits fins ara coneguts. Aquests, en nombre de nou, revelen un grau de difusió bastant important del poema, fet que corroboren altres obres del mateix gènere que l'han utilitzat com a font.

Pel que fa al *Livre de Philosophie et de Moralité*, la seva font immediata són *Les Moralités des Philosophes*, versió francesa en prosa del *Moralium dogma philosophorum*, generalment atribuït a Guillaume de Conches. Alard de Cambrai glossa les dites de filòsòfs i poetes antics que troba a la seva font, als quals afegeix Sant Pau i Sant Isidor. Bastant sovint equivoca els noms dels autors d'on ha estat extreta la sentència que glossa, la qual és explicada i acompanyada amb exposició de fets de caràcter pràctic, que donen especial interès al llibre d'Alard. Al final de cada capítol aquest torna a esmentar l'autor antic d'on procedeix la sentència que ha glossat. Aquests ensenyaments ens revelen la forma de vida que l'estament cavalleresc del segle XIII considerava perfecta. La saviesa del món antic, tal com havia arribat a l'Edat mitjana, es barreja amb l'experiència de la vida ordinària, i constitueix un cos de doctrina pràctica d'indubtable valor per al coneixement i comprensió de l'època. Aquest és, al nostre entendre, el principal interès del *Livre de Philosophie et de Moralité* d'Alard de Cambrai.

L'obra hagué d'ésser escrita abans del 1268, data d'un dels manuscrits que la conté. Payen, a causa de la simplicitat de la seva exposició, la situa en la primera meitat del segle XIII.

Respecte a l'establiment del text, Payen ha pres com a base el manuscrit A (París, Bibliothèque Nationale lat. 17, 177), un dels tres manuscrits que contenen l'obra sencera. Aquesta còpia, que no és perfecta — ni potser la millor —, distribueix el text en l'ordre que Payen considera correcte, i d'ací la seva preferència. El copista d'A, però, era un home distret, i això ha obligat l'editor a recórrer algunes vegades als altres manuscrits per tal d'esmenar faltes evidents i, en algun cas desesperat, a arriscar-se a alguna correcció hipotètica. L'aparat crític complet i els comentaris de l'editor permeten de formar-se una opinió pròpia sobre els passatges discutits. L'edició va acompanyada d'un extens vocabulari. Tot i això, resten passatges obscurs.

El text va precedir d'una breu introducció, que conté la notícia dels manuscrits coneguts de l'obra, un breu comentari sobre aquesta, el resum de les seves particularitats lingüístiques i la taula de les rimes. Al principi de cada capítol, o al lloc escaient, són anotades al marge les correspondències del *Moralium dogma philosophorum* i *Les Moralités des Philosophes* amb el poema d'Alard, així com la sentència de l'autor antic que n'ha estat la font. Remarquem finalment que abans d'aquesta edició, Payen publicà al vol. LXXVII de *Romania* (1966) un estudi més extens sobre l'obra d'Alard,

on anuncia la publicació d'altres estudis sobre aquest tema. Desitjaríem que l'anunci es complís, puix que l'obra d'Alard s'ho val.

Pere BOHIGAS

ALMIR DE CAMPOS BRUNETI: *A lenda do Graal no contexto heterodoxo do pensamento português*. Lisboa, Sociedade de Expansão Cultural, 1974. 166 pàgs. + 1 facs.

Aquesta obra és una tesi presentada a la Facultat de Filosofia, Lletres i Ciències Humanes de la Universitat de São Paulo (Brasil) el 1971. L'autor diu en la introducció que el seu treball no és definitiu, «nem pretende oferecer a chave mágica que irá solucionar a questão das versões ibéricas da lenda do Graal». Amb tot, és una obra audaç, que defensa tesis ardides i discutibles, adduint una argumentació en aparença concloent, però que, al nostre entendre, no va acompanyada d'una documentació convincent.

L'obra és dividida en tres parts. La primera tracta de la Matèria de Bretanya en general i del Sant Graal en particular, i situa la *Demanda* portuguesa en el context de la literatura arturiana. L'exposició és correcta i permet de formar-se una idea justa de l'estat actual d'aquests estudis. Per això esperem amb interès altres treballs que l'autor pugui fer sobre aquest o semblants temes.

La segona part defensa una tesi discutible. A. de Campos Bruneti reprèn una teoria, que el 1931 Eugène Anitchkof sostingué sense èxit, sobre el lligam de les llegendes del Graal amb les doctrines de Joaquim de Fiore, que recentment, el 1967, ha estat represa per l'erudita gallesa Eithne M. O'Sharkey. No exposarem en detall aquesta teoria ni, menys encara, intentarem de discutir-la, per la raó que no ens considerem capacitats per a fer-ho, però volem assenyalar el fet que els autors que la defensen disminueixen el valor de la influència de l'esperit del Cister en la concepció de la *Queste del Graal* en benefici de l'esperit franciscà, especialment del franciscanisme seguidor de les doctrines de l'abat calabrès. Bruneti, en les diferències considerables que separen la *Queste del Graal* de la Vulgata de les versions portuguesa — o gallego-portuguesa — i castellana del Graal, no hi veu, com hi han vist la major part de crítics, un deixatament de l'esperit simbòlic i didàctic de la *Queste* a canvi d'una incorporació d'aventures cavalleresques, que acosten aquesta obra a les restants parts del cicle, sinó una accentuació de l'esperit franciscà, a conseqüència del qual Galaad deixa de viure en un món d'abstraccions i de símbols i actua en un món més humà. Val a dir, però, que aquesta diferent ambientació no situa Galaad en un món connectat amb la realitat històrica, sinó en el món quimèric de la cavalleria bretona.

Doncs bé: els elements joaquimites dels reialmes de Portugal i de Castella — segons aquesta tesi — haurien contribuït poderosament a la traducció de la *Demanda* directament del francès i la difusió d'aquesta obra per la Península Ibèrica. Les idees joaquimites diu l'autor que es propagaren i arrelaren profundament a Portugal en temps de la reina aragonesa Isabel, casada amb Don Diniz, germana de Jaume II d'Aragó, formada, doncs, en el si d'una família molt donada als espirituals franciscans i als propagandistes de la reforma de l'Església i la societat, d'acord amb els principis evangèlics. Creiem que l'autor hauria pogut arribar a favor de la seva tesi la presència del nom de Joan Vivas en el *Livro de Joseph Abarimatia*, primera part del cicle, i en el cap. 52 de la *Demanda* espanyola (corresponent al § 62 de la *Demanda* portuguesa, segons l'ed. de Magne del 1944), on